

نگاهی به تحقیقات پزشکی

از آنجائیکه پزشک هجتم و ۳۷ سال سابقه آموزشی و تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی و ۲۰ سال مسئولیت یک بخش از تحقیقات دانشگاه رابعمه داشته ام لذا سخن من در مورد تحقیقات پزشکی خواهد بود و چگونه ادعایی برای صحت کامل این سخن ندارم و بر این باورم که هر انسانی جایز انخطاست. ولی انسان تا به نحاتی حساس نباشد معمولاً اظهار نظر نمی کند. در لابلای این سخن برداشتی است که در این مدت طولانی با آن روبرو شده ام، امید است باعث رنجش دیگران نگردد.

از زمان دانشجویی به این فکر بوده ام که چرا نام اساتید عالقدر و نخبه پزشکی ما که از معلومات بالایی برخوردار بوده اند پس از گذشت مدت زمان کوتاهی حتی در موسسه یا محوده کاری خودشان نیز باقی نمانده است، به این نتیجه رسیدم که اشخاصی که نشان پایدار می ماند باید از خود اثری جاودان بجا بگذارند به عبارت دیگر باید مولد باشند و در رشته پزشکی این تولید جز با تحقیق راه دیگری ندارد.

اساتید دانشگاه علوم پزشکی بنا بر دلایلی که در زیر نوشته می شود اغلب بار مسئولیت تدریس و درمان رابعمه دارند و کمترین به کارهای تحقیقاتی ماندگار پرداخته اند. دلیل این بیان، نبودن فرضیه و اظهار نظرهای دانشمندان و اساتید ایرانی در محافل علمی و پزشکی دنیا است. آنها بیشتر مسئولیت انتقال علم را به دانشجویان رابعمه داشته اند. علم پزشکی روز به روز تغییر و وسعت پیدا می کند و حتی نظریه

گذشتگان کاملاً دگرگون می‌شود. با پیر شدن اساتید و آمدن اساتید جوان این انتقال علم توسط اساتید محترم من کم رنگ ترمی گردد و مدت زمان تدریس استادان من کم شده و در نتیجه همین انتقال علم هم روبرو نقصان می‌رود و چون علوم منتقل شده تولید دیگران است ماندگاری آن به اسم منتقل کننده نخواهد بود و چنین است که استاد فراموش می‌گردد. بعنوان یک پیشنهاد بر خود واجب می‌دانم که بگویم اساتید دانشگاه باید از ابتدای کار، تفکر و انگیزه تحقیقاتی را در خود پرورش دهند تا نه تنها ماندگار گردند بلکه دامنه علم را وسعت داده و نیاز کشور را برآورده نمایند و از وابستگی به کشورهای دیگر نیز رهایی یابیم.

تحقیقات به سه گروه، تحقیقات بنیادی، تحقیقات کاربردی و تحقیقات بنیادی کاربردی تقسیم می‌شود. به نظر اینجانب نوعی تحقیقات دیگر که می‌توان تحقیقات کتابخانه‌ای به آن نام نهاد نیز به این مجموعه اضافه شده است. منظور از تحقیقات کتابخانه‌ای، تحقیقاتی است که معمولاً تقلیدی از مقالات منتشر شده دانشمندان دیگر است که با تغییرات جزئی در کتابخانه‌ها یا بایگنی می‌گردد. این نوع تحقیقات بیشتر برای ارتقاء مرتبه دانشگاهی اساتید است. استفاده دیگر اینگونه تحقیقات کتابخانه‌ای تبدیل کردن به پوستر و شبرکت نمودن در گنبره‌های خارج از کشور است، بدون آنکه مطالب این پوسترها مورد نظر شبرکت کنندگان در گنبره‌های بین المللی واقع شود و متأسفانه اغلب این نوع محققین بیشتر به سیاحت و گردش در کشور برقرار کننده گنبره اهمیت می‌دهند تا شبرکت در

جلسات علمی گنبره ما، که بهی از بودجه تحقیقات دانشکده ما صرف این موضوع می شود. هر چند ممکن است اعتراض شود که باید از این مرحله گذشت تا به تحقیقات مطلوب دست یافت ولی متأسفانه شاهدیم که این نوع تحقیقات تکامل نیافته و در این مرحله باقی می ماند.

در ایران تحقیقات بنیادی به علت کم بودن کارهای گروهی و نداشتن دانشمندان کافی و همچنین نبود وسایل مورد احتیاج روز، کم انجام می شود. توسعه علوم با انجام طرحهای تحقیقاتی بنیادی است که شالوده تحقیقات کار بردی برپایه آن استوار است. تحقیقات بنیادی تا رسیدن به مرحله کار برد به گذشت زمان احتیاج دارند و باید میزان انجام این نوع تحقیقات بسیار فراوان باشد تا تعدادی از آنها بنیه علمی بخود گیرد. نباید انتظار داشت که تمام تحقیقات بنیادی ثمر بخش باشند. با افزایش تحقیقات بنیادی می توان که به حد مطلوب ثمر بخشی رسید و ضرر دهبی بقیه را جبران کنیم.

تحقیقات کار بردی که اکثرأ حلال مشکلات منطقه ایست زود ثمر و در یک نظر برای کوتاه مدت سود بخش تر از انواع دیگر تحقیقات است. در تحقیقات کار بردی معمولاً احتیاج به وسایل پیچیده نبوده و حتی میتوان گفت به دانش مدرن پیچیده نیز احتیاج نیست. میزان هزینه ای که برای این نوع تحقیقات پرداخت می شود زود بازده بوده و به کمک مشکلات مردمی می آید که این هزینه را

پرداخت کرده اند، در بُعد بین المللی چون این مشکلات یا مشترک است یا در کشورهای دیگر وجود ندارد، در نتیجه این تحقیقات برای آنها بسیار جالب و قابل انتشار خواهد بود.

چنین نظر می رسد که تحقیقات کاربردی در کشورهای در حال رشد باید در اولویت باشد و بودجه کم تحقیقات که در این کشورها موجود است بیشتر صرف این نوع تحقیقات گردد از طرفی نباید انجام تحقیقات بنیادی اصیل را فراموش کرده، تا از قافله علم مدرن عقب نمانند.

چون بودجه تحقیقاتی در کشور ما محدود است ایجاد کمیته کشوری که بتواند مشکلات بهداشتی درمانی ما را مشخص و اولویت بندی کند الزامی است، این کمیته باید به دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی احتیاجات خود را اعلام نماید تا در راستای نیاز کشور کام بردارند، هر چند که محقق باید در اندیشه خود آزاد باشد و موضوع تحقیق را خود انتخاب کند. لذا باید سهمی به این نوع تحقیقات که در اولویت کشوری قرار ندادند داده شده و قسمتی از بودجه تحقیقات مملکت به آنها اختصاص یابد.

در زمان حال در ایران خریداران تحقیقات پزشکی نامشخص است و هیچ موسسه ای که صحت نتایج تحقیقات کاربردی را تأیید کند موجود نیست و فقط محقق خود در این مورد تصمیم گیرنده است خوشبختانه در سالهای اخیر رشد تحقیقات ایران نسبت به گذشته بسیار زیاد

بوده و در سطح منطقه ای طبق آمارهای داده شده از کشورهای دیگر منطقه پیشی گرفته است. ایران از نظر مقالات منتشر شده پزشکی از

سال ۲۰۰۹-۲۰۰۲، بین ۵۵ کشور اسلامی دنیا مقام اول را بدست آورده که نتیجه زحمات و تلاشهای دانشمندان کشور عزیزمان

ایران است. بنابه گزارش دکتر جعفر مهرداد رئیس پایگاه استنادی علوم جهانی اسلام (ISC) محققان کشورمان با تولید بیش از ۱/۳

درصد (با ۷/۱۲۸ مقاله) مهندسات علمی دنیا در پایان پنجمین ماه سال ۲۰۱۱ میلادی برای نخستین بار به رتبه بیست و یکم تولید علم

جهان صعود کردند و در این موفقیت حضور و تاثیر استادان و پژوهشگران را در جریان خلق دانش و تولید علم به روشنی می توان

احساس کرده. باید خوب تحلیل کنیم که این رشد سریع و افزایش میزان تحقیقات راه گشای چه مسأله ای در کشورمان بوده و یاد بعد

جهانی چه تغییری بوجود آورده است. اگر نتایج تحقیقات، توانسته مشکلات درمانی، بهداشتی ما را حل کند و یاد علم دنیا تغییری بوجود

نیآورده باشد هر چند که تلاش کرده ایم، اما نتیجه مثبتی به بار نیامده بلکه میزان هزینه زیاد بردوش مردمان گذاشته ایم.

امید است که تلاشهای محققین ما چنین تغییری را در آینده ایجاد کند و کشور ما در راه توسعه دانش جهانی شریک گردد.

نکات بعضی که در تحقیقات کشور مشاهده می شود در اکثر اوقات عدم خلاقیت و شتابزدگی در امور است که اصول اولیه آن

قبلاً همیا و پایه ریزی نشده است و مدزگی که در انجام بعضی از تحقیقات مشاهده می شود آفتی است که ما را از روند صحیح تحقیقات

دور می‌سازد. در بعضی از تحقیقات علائم عوام زدگی مهیود است و قبل از وصول نتایج صحیح تحقیقات درباره آن تبلیغات بی اساس انجام می‌گردد.

مراکز تحقیقاتی که در سالهای اخیر تأسیس گردیده با وجود نداشتن بودجه کافی توانسته است مقداری از مشکلات تحقیقاتی را حل کند. نگاه مثبت و کلکهای مادی معنوی به این مراکز توسط دولت و موسسات ذمی ربط می‌تواند مشکل‌گشایی تحقیقات ایران کرده. این مراکز می‌توانند محلی برای رشد پژوهشگران جوان و انتقال تجربه از محققان پربالعه به جوانان پرشور مشتاق به پژوهش باشند.

از آنجائیکه تحقیقات به انسانهای متفکر، با استعداد و با ضریب هوشی بالا احتیاج دارد، فرار مغزها بلایی سخت در امر پژوهش است. باید عادلانه برای نگهداری این جوانان با استعداد کوشید و راههای علمی برای نگهداری آنها ایجاد نمود، از جمله ایجاد مراکز تحقیقات پیشرفته، انتخاب محققین و پژوهشگران و اساتید برجسته و صاحب نظر، ایجاد امنیت شغلی، برطرف کردن نیازهای شخصی و خانوادگی آنها (در حد یک محقق برجسته با استاندارد جهانی) تا بدون دغدغه بتوانند به کارهای تحقیقاتی بپردازند.

برجسته ترین صفت یک محقق، راستگویی و درستگویی در انتشار نتایج تحقیقاتی است، زیرا تحقیق کار برد جهانی دارد و دستگویی و نتیجه سازی جهت تأیید نظر محقق با کمراهی و مشکلات علمی دنیا همراه خواهد بود. امید است شاهد چنین اتفاق شومی در تحقیقات

مملکت خود نباشیم. برای جلوگیری از هرگونه ضلوع شدن کرامت انسانی و حفظ حقوق قانونی و انسانی افراد باید کمیته یابی اخلاق

تحقیقاتی در مراکز پژوهشی و دانشگاهی بطور رسمی و فعال برقرار باشد تا از انحرافات احتمالی مانع شود.

دکتر عبدالوهاب البرزی

رئیس مرکز تحقیقات میکروب شناسی بالینی استاد البرزی

دانشگاه علوم پزشکی شیراز